

TRANSILVANIA.

FOIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE

PENTRU

LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

ANULŪ ALŪ XXII-LEA

1891.

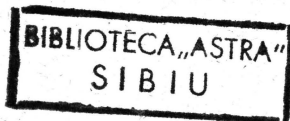
EditorŪ: ComitetulŪ AsociaȚiunei.

RedactorŪ: I. Popescu, primŪ secretarŪ alŪ AsociaȚiunei.

Biblioteca Județeană ASTRA

22P

SIBIU,

ȚIPARIUL ȚIPOGRAFIEI ARCHIDIECESANE,

1891.

Motto: *Gutta cavat lapidem, non vi, sed saepe cadendo.*

Tabla de materii.

	Pag.
<i>I. Istoriă.</i>	
Caucaland în Dacia, de Dr. At. Marienescu	1, 34
Charta lumei (orbis pictus) de Castoriu, seû așă numita tabulă peutingeriană, de P. Broștenu	66, 97, 129, 162
Unu monumentu istoricu neprețuitu, de T. Ceontea	111
Din cari părți ale imperiului romanu s'au adusu coloniile romane aședate în Dacia, de Dr. At. Marienescu	353
<i>II. Studiu literare științifice.</i>	
Facerea lumei (unu capitulu de Cosmogoniă) de T. Ceontea	20, 46
A scî limbî multe, de Dr. G. Popa	26
Studiu filologicu, de Dr. At. Marienescu	116, 144, 231
De unde a întratû povestea lui „Arghiru“ în literatura ma- ghiară de Georgiu Popu	139, 173, 198
Urme de poesiă populară română din secolulu alu 16-lea de Dr. V. Branisce	225
Călușerulu jucatû în secolulu alu 16-lea de Dr. V. Branisce	230
Academia română, disertațiune de Z. Boiu	321
<i>III. Pedagogiă.</i>	
Problema școlei, de D. F.	183, 203
Raportulu dintre școlă și cultură, de I. Popescu	193
Problema școlerorû de fete, de Dr. P. Șpanu	157. 237
<i>VI. Economiă.</i>	
Cum s'ar putea ridica industria de casă săcelenă de Arseniu Vlaicu	76
Școlă de țesutu, înființată de parochulu din Corbu I. Dobrianu	85
<i>V. Bibliografiă.</i>	
Publicațiuni venite la redacțiune	28, 154, 297, 364
<i>VI. Acte oficiale.</i>	
Procesele verbale ale Comitetulu Asociațiunei 28, 29, 53, 87, 95, 123, 156, 186, 207, 213, 236, 238, 297, 340, 350, 366, 377	
Concursu literaru	30
Cuvântare de dl. A. Barbolovicî	59
Convocarea adunării generale a Asociațiunei	222

	Pag.
Concursă pentru stipendii	223
Concursă pentru ocuparea unui postă de profesoră la școlă Asociațiunei	223
Concursă pentru o guvernantă la aceeași școlă	224
Raportulă comitetuluiă cătră adunarea generală	240
Conspectulă stipendiștiloră Asociațiunei	253
Consemnarea membriloră Asociațiuneiă înscriși dela 28 Aug. 1890 până 14 Augustă 1891	254
Rațiociniulă comitetuluiă pentru 1890	264
Procesulă verbală ală adunării generale	273, 275
Budgetulă Asociațiunei	284
Discursulă presidială, cu care s'a deschisă adunarea ge- nerală	290
Concursă pentru stipendii	318

VII. Diverse.

Consemnarea contribuiriiloră făcute în favorulă școlăi civile de fete a Asociațiuneiă 32, 64, 128, 160, 192, 256, 288, 320, 351, 384	384
† Michailă Cogălnicenu	206
Contriburi la fondulă întru memoria reposașiloră	222
Avisă pentru abonenți	384

TRANSILVANIA

FÓIA ASOCIAȚIUNEI TRANSILVANE PENTRU LITERATURA ROMANĂ ȘI
CULTURA POPORULUI ROMÂNŪ.

Nrulŭ 1. SIBIIŪ, 15 IANUARIE 1891. Anulŭ XXII.

CAUCALAND ÎN DACIA.

Geografia și istoria Daciei ni-au susținutŭ numirile: *Cogaion* și *Caucasus* pentru doi munți, *Caucoensii* pentru unŭ poporŭ și *Caucaland* pentru o țară în Dacia.

Numele *Cogaion* e mai vechiŭ decâtŭ colonizarea Romanilorŭ în Dacia pela 105—106 după *Christosŭ*; *Caucasŭ*, din anii colonisării, *Caucoensii* e din nainte de 150 după *Christosŭ*, eară *Caucaland* din anulŭ 375 după *Christosŭ*, încâtŭ scriitorii pe aceste timpuri le amintescŭ, — dar tóte sŭntŭ mai vechi decâtŭ timpulŭ, în care se amintescŭ.

Aceste patru nume proprii forméză obiectŭ de dispută literară, dar mai alesŭ pentru noi e de interesŭ de a cerceta, și încâtŭ se póte de a lámuri tóte, ce se ținŭ de geografia și istoria vechiă a teritoriilorŭ pe unde locuimŭ.

De elementele de frunte ale istoriei se ține geografia și *chronologia* (timpulŭ); aceste sŭntŭ ca nesce stêlpi ale istoriei, căci altcum acésta devine o poveste. Adeseori și *filologia* vine în ajutorulŭ geografiei și *etnografiei* (descrierea popórelorŭ), decŭ pentru lámurirea acestora, me voiŭ ocupa și cu *filologia* rădăcinei: *cac* din carea purcedŭ acele nume proprii.

Cac, la popórele arice și celtice din Asia înaltă, — cu mulți seculi înainte de *Christosŭ* a însemnatŭ munte, și cu acestŭ înțelesŭ a străbătutŭ peste Asia mică și Grecia, peste Tracia și Dacia, peste țerile popórelorŭ ađi romanice dela apusŭ, dar și în alte părți. Și fiindcă din rădăcina *cac* avemŭ nu numai o mulțime de numiri pentru localități în țerile locuite de noi, ci și o mulțime de cuvinte de tótă ąia în limba latină, cele romanice și în a nóstră, — rădăcina trebuiă să o primimŭ și de romanică, respective românescă.

Aci la începutulŭ temeŭ voiŭ pertracta rădăcina *cac* numai pentru nume proprii, de localități, de popóre și de persóne; eară la capétŭ într'unŭ despărțemântŭ separatŭ, pentru cuvintele de tótă ąia, cu atâta mai însemnă locŭ la fiă-care ocaziune vréu sămŭ va-

liditeză sistema mea filologică. Acésta sistemă cere: *a)* de a scruta sematologice feluritele înțelesuri ale rădăcinei; *b)* de a classifica feluritele înțelesuri *c)* de a grupa cuvintele de înțelesuri speciale în clasele respective; *d)* de a arăta sinonimele.

Rădăcina *cac* însemnă:

1-ia *Munte*. Munte e conceptul, ideea de ceva înalt deasupra feței pământului.

a) ce însemnă munte însemnă și sinonimile: stâncă, pétră, délú, colnicú, movilă, dâlmă, dâmpú, pentrucă sântú mai înalte deasupra feței pământului, sântú ridicate.

b) însemnă totú ce la munte, délú etc. e mai ridicatú, mai eșitú afară din trupină, astfel: vêrfú, créstă, frunte, capú, colțu etc. Numele proprii și cuvintele formate după înțelesurile de sub *a)* și *b)* sântú: *substantive*.

c) Însemnă totú ce are conceptul de naltú, adecă ridicatú în susú, are sinonimile de: *mare*, înnălțatú, ridicatú, de susú; apoi conceptul trece la înțelesú de mare în alte direcțiuni, astfelú la sinonimile: lungú, latú, vastú, întinsú; mai trece la înțelesurile de mare în josú, astfelú: adâncú, afundú, scobitú, golú, găunosú.

d) totú ce are înțelesul de mare, are și înțelesul contrariú de: micú, scundú, mărunțú. Cuvintele de sub *c)* și *d)* sântú *adjective*.

e) precum vêdurămú sub *c)* și *d)* contrarietățile, așa față de cele de sub *a)* din rădăcina *cac* ce însemnă munte etc. aflămú și nume pentru câmpú, șesú. Celelalte clarificări de înțelesuri se vorú arăta la cuvintele comune¹⁾.

Literile din rădăcina *cac* se schimbă:

a) *a* în tóte vocalele, și astfelú avemú formele: *cac*, *cec*, *cic*, *coc*, *cuc*, *cyc*; séú *a* se diftongéză, adecă mai primesce o vocală lângă sine, de regulă îndêrêptulú séu, și astfelú în: *ae*, *oe*, *ai*, *oi*, *au*, *ou*, *ie*, *io*, *iu*.

b) *c* atâtú celú dela începutú precum și celú din capetú, în felurite limbí se schimbă în: *ch* și *k*, cu rostirea *k*: și astfelú aflămú

¹⁾ În dicționarul Griechisch-Deutsches Wörterbuch de Bal. Christ. Fr. Rost. amú aflatú rădăcina *bath* (*bad* bat) carea dá felurite înțelesuri și ca de esemplu înșirú câteva cuvinte din rădăcina *bath*: *Bath-mis* 1). Stufe, Tritt, Schwelle; 2) *Basis*, Fussgestell einer Bildsäule; 3) *Höhlung* im Knochengelenk. *Bath-os* Tiefe, überhaupt Ausdehnung, daher auch Höhe, Breite; — Fülle; Abgrund, Hoheit (des Geistes) etc. *Bath-ys* tief, überhaupt von bedeutender Ausdehnung und Dichtigkeit, lang, breit, hoch, dicht, fruchtbar, gründlich stark, bedeutend spät, früher etc. Aceste arată, că câtú e de greú uneorí de a traduce din greca, și mai arareorí din latina, când atare substantivú séú adiectivú au multe înțelesuri și materia nu'ți esplică, e^{ca} ce înțelesú a folositú autorulú? Dar firesce, că în dicționarul rădăcina *bad* =) sematologice clasificată.

formele: *chach, chech, chich, choch, chuch*; *kak, kek, kik, kok, kuk, kylk*. *Ch* în unele limbi se răspunde ca: *ci* (*cs* ung). în altele ca: *ș* (deosebi la francesi) eară în limbile asiaticе, *k* adeseori e *kh*, greculă *X* = *Ch*.

c) *c* acuși amendoi, acuși numai câte unulă se schimbă în *h, j, și g*; acuși sîntă amestecate cu literele schimbate după formele de sub *b*) și astfel ne întălnimă cu o mulțime de nume de munți, scrise în formele aretate, dar tóte formele se reducă la rădęcina originală: *cac*.

I. Cogaion.

Cogaion a fostă ună munte în Dacia. (Strabone, carele a trăită dela 66 ant. Christosă până la 24 după Christosă) scriindă despre Dacia ne spune, că Zamolxis a fostă profetă și regelă soță în împărăția și că *Z.* s'a retrasă într'ună munte: „Și acestă munte se credea sacru, eară numele lui este *Κωγαίων* (*Cogaion*) ca și numele riulă ce curge pe lângă elă.“²⁾

La fiă-care nume din cele patru, mai întăie voiă căuta numiri asemenea din lumea vechiă și apoi voiă înșira părerile despre situaținea aceloră doi munți, a poporului și a țerei numite la începută.

Kokkygion e numele delului, ce mai nainte s'a numită Thornax în Argolis, o provinciă în Grecia vechiă, și numele delului s'a susțnută la scriitorulă Pausanias (pela 150 după Christosă). *Coga*, din *Cogaion* purcede din *caca*, trecendă prin forma: *coca*, = *coga*, eară *ion* e ună sufixă celtică, ce însemnă locă, și ce Grecii l'au susțnută, până ce Latiniă l'au strămutată în *ium*, — p. e. Ilium gr. Ilium orașă în Troas în Asia mică. *Coga* însemnă munte, séu înaltă; *ion* locă. — În *Kokkygion*, decă ortografice e bine scrisă cu doi *k*, avemă de două-oră rădęcina *cac* — *cac*, odată în forma *kok*, de altădată în forma *kyg*, și atuncă una însemnă munte, alta 'naltă, după cum în limba poporului s'a pusă substantivulă, oră adiectivulă înainte, apoi *ion* e indentică cu celă din *Cogaion*.³⁾ Astfelă de

²⁾ Strabo lib. VII. cap. III. Nr. 5 descriere pe largă în Archivă p. 493 de Timoteiă Cipariu.

³⁾ În limba grecă se află sufixulă de diminutivă în: *ion ion*, p. e. *aedon* privighitóre, *aedon-ion*; tylos stilă de pană, cuiă de lemnă, stălpă; *tylion*; talaros, coșară *talarion*; *tribon* mantăua haină, *tribonion* etc. Strabone a scrisă în limba grecescă, dar în numirile locale, *ion* nu e diminutivă grecescă, ci e sufixă celtică, ce însemnă locă, și acestă *ion* la latină e *ium*, p. e. *Aktion* promontoriu și orașă în Acarnania încă la Thucidide, *Actium* la Romană, așa orașele: *Agrinion*, *Agyrion*, *Alginion* etc; dar și *on* e atăta câtă *ion*, și la latină s'a strămutată în *um*; *Algidon* latinesce *Algidum*, *Akouinon* latinesce *Aquinum*, *Amiternon* lat. *Amiternum*, *Ariminon* lat. *Ariminum*. La magiară *an*, *en*, *én*, *in*, *on* e postpoziținea, ce însemnă locă, p. e. *Bud-án*, *Pest-en*, *ing-én*, *padlás-on* etc.

duplicațiune aflămă p. e. în Mar-mar-a (marea dela Propontis) în Mar-mar-os; dar decă cumva ară fi trebuită scrisă cu unŭ *k*, atuncî *yg*, (*ag*, *eg*, *ig*, *og*, *ug*) înseamnă prejură, ținută, și astfel locă la prejură naltă, — la prejură de munte; dar *yg* e forma și de diminutivă, și atuncî înseamnă locă la delatŭ, muntișelŭ.

Numirile aceste sântŭ fôrte vechi, și acêsta ni-o demustră numirile următore: *Kakyparis* riurelŭ lângă Syracuse în Sicilia, se află la Tucidide, carele s'a născutŭ la anulŭ 471 ant. Christosŭ. *kak* înseamnă, delŭ munte; *par* înseamnă apă, *părău*; *y* e adausŭ pentru eufoniă. *Káikos* riŭ în Mysia din Asia, la Hesiodŭ, 850 ant. Christosŭ, la Herodotŭ, 484—408 ant. Christosŭ. Vêdurămŭ măi susŭ, că Strabone a ăisŭ, cumcă *Cogaion* se numesce și rfulŭ, ce curge pe lângă munte. Într'o lucrare a mea amŭ arătatŭ, că rfurile și deosebŭ părăiele aŭ numele muntelui, din care izvorescŭ. Astfelŭ și lângă *Káikos* din Mysia a trebuitŭ să fiă unŭ delŭ cu numele *káik*; *káikon pedion* se află la Xenophon (444—355 ant. Christosŭ) șesulŭ de lângă rfulŭ *Káikos*, și adeseorŭ și șesurile pórta numele muntelui de aprópe. *Kaikoubon* la Strabone unŭ șesŭ în Lațiu; la Romanŭ s'a numitŭ „*Caecubus ager*“ anume ânghiulŭ sudicŭ alŭ țeriŭ Volscilorŭ, la Buillet se numesce *Caecubus mons*, între Terracina și Gaeta, eară Strabone ni amintesce de *kaikoubos qinos*, de vinulŭ celŭ renumitŭ de pe delŭ, și astfel pe *káik* din Mysia 'lŭ reafłămŭ în *kaik*, *caec* din Lațiu. *Caucoliberum*, orașŭ în Gallia Narbonense și astfelŭ vêdurămŭ felurite diftongirŭ a lui *a* din *caec*.

Kikykos, orașŭ în Mysia pe peninsula *Kikykos*, — o formă ca în *Kokkygion*, dar aci *yk*, apriatŭ e diminutivŭ. *Kikynthos*, insulă la țermulŭ Thessaliei, aci *yn* (= *an*, *en*, *in*, *on*, *un*,) e diminutivŭ eară *tho* = da, la, locŭ; locŭ la delușŭ. *Kikynna*, a) teritoriulŭ unei populațiuŭi; b) poporulŭ din unŭ tribŭ, numele s'a susținutŭ la Lysias (459—379 ant. Chr.) și la Aristophanes (+ 427 d. Chr.). Aci *na* înseamnă locŭ, asemenea lui *an* = locŭ, *tho* = locŭ.

Kokylitae locuitorŭi unuŭ orașŭ în Aeolis, provinciă în Grecia, la Xenophon (444—355 ant. Chr.). *Kok* înseamnă delŭ, munte; *yl* din *al* înaltŭ, mare, și *tae* ómenŭ, locuitorŭ. *Kykala demos* (poporŭ și teritorŭ) din phyla (tribŭ, trunchiŭ). Aiantis la Hesychiu (400 d. Chr.) *Kyk*, delŭ, munte, *al* naltŭ, mare, *a* din capetŭ remășiță din *la* locŭ. *Kyklades*, unŭ numărŭ de insule în jurulŭ insulei Delos, la Herodotŭ și Thucidide; în singularŭ: *Kyklas*, *Kyk* munte, delŭ, stêncă, *la*, locŭ, *s* e adausŭ grecescŭ. *Kyklaboros*, unŭ părău torente în Attica la Arrianŭ, secolulŭ alŭ 2-lea d. Chr. (*Ceginabara* părău lângă Panciova). Acestŭ *Kyklo* e identicŭ cu *Kykla* de măi nainte,

eară *boros* e tocmai *paris* din *kakyparis*, și înseamnă: apă, rîu, părău⁴⁾. *Kokytos*, rîu în Thesprotia în Epiru, la Pausanias; *kok* = delu, *yt* = da, la, locu, *os* din *ais* apă rîu. Acestu rîu la Homeru, pela 950 ant. Chr. se pune în lumea de josu. *Cugerni* poporū în Gallia belgică, spre nordu dela colonia Agrippina, de bună sémă au lăcuitu pe deluri nalte; țara lorū s'a numitu *Cugerna*. — *cug* = *cac*, delu, er mare, nalt, *na* locu, terenū; *Cuger-n-i* poporulū, unde *i* = locuitorū.

După acésta pregătire să reîntorcemū la *Cogaion*. Unū flū răspundū: *Cog-e-on*, pentrucă *ai* la greci se răspunde ca *e*: alții flū scriu: *Cocaion*. Amū arătatū mai susū, că *ion* e sufixū, — în urmare rămâne: *Coga*. *Aigaleon* — după Strabone unū delū în Messenia; — decă Strabone arū fi respunsū *Cog-e-on* apoi l'arū fi scrisū cu *e*, și nu cu *ai*, — și de bunăsema l'a scrisū, precum i-a auzitū numele.

Strabone numai atăta ni-a spusū, că muntele, orī delulū *Kogaion* a fostū în Dacia, — dar unde? nu ni-a spusū, — și fiindū-că Dacia a fostū mare, trebuia să căutămū situațiunea muntelū, și că susținutu-s'a ore numele vechiū orī și în ce formă?

Buillet dīce: „*Cocajon* unū munte ce face o parte din lanțulū Carpaților în Dacia și de unde isvorea unū rîu *Cocajon*, ce se crede a fi Bistrița“⁵⁾.

Așadară să cutrierămū șirulū Carpaților, dela isvorea Tisei, de pe unde s'a începutū Dacia nordică, încungiurandū Ardélulū până din susū de Roșava și să căutămū Bistrița⁶⁾. Dar Strabone dīce,

⁴⁾ Vēdurāmū *kyklos*, *kyklo*. Numele insulelorū *kyklades*, de regulă s'a explicatū dela cuvēntulū grecū *kyklos*, ciclu, cercū, inelū etc. cu înțelesulū: stătătoare imprejurū, pentrucă insulele zacū în jurulū insulei Delos. Conv. Lex. alū lui Meyer le descrie și arētă că Cicladele staū din stēnci, — locū de stēncă trebue să însemneze. *Καχλεξ* la greci pētră, petrișū. Pētra Ciaclia (Csáklya-kó) o stāncă cătră Alba-Iulia, unū milū dela Cricău; Cehlău séu Pionū munte între Ardélū și Moldova de 2700 metri de înaltū. Ciclova satū și delū cu stīncă lângă Oravița, și acolo este o mănăstire în stēncă și pe stēncă. Amū fostū acolo.

⁵⁾ Dicțion. univers d' histoire et de Geographie de M. N. Bouillet, Paris 1854 *Cocajon*, mont, qui fait partie dela Chain des Carpathes en Dacie et d'au sortait un riv *Cocajon*, qu'on croit etre le Bistritz.

⁶⁾ În Ardélū se află Bistrița rîu, în comitatulū Bistrița-Năsăudū, care e aprōpe de Carpații resăriteni, și este și părăulū Bistra. Valea Bistra curge în Arieșulū mare în comitatulū Aranyos-Torda. Bistra, riurelū, curge din comitatulū Huniedorei în Timișū. În România se află riulū Bistrița, ce isvorea din muntele Vatra în Transilvania și intră în Moldova. Bistrița, părău în județul Gorjū aprōpe de hotarū ivoresce din delulū Boului și curge în Tismana; Bistrița, părău din muntele Arnota în jud. Vâlce; Bistrióra, părău în j. Némțū. Pentru tōte numirile locale din România, folosescū opulū ce urmēză.

că și rîul s'a numit *Cogaion*, — pentru acésta măi curêndu să căutăm un rîu cu numire din aceeași rădăcină.

Dimitrie Frunțescu în opul seŭ aduce localitatea Cocajon și ȕice: Cocajon, munte înalt în județulu Argeșu la hotarŭ lângă Oltŭ, — a cărui pôle le spală apa. Acestŭ munte are o peșteră, în carea se ȕice, că a statŭ ascunsŭ câțva timpŭ Zamolxis, filosoful și legistulŭ Dacilorŭ.⁷⁾ Descrierea „la hotarŭ lângă *Oltŭ* în județulu Argișŭ“ nu e îndestulitóre, — pagubă că nu a însemnatŭ satele din prejurŭ. Amŭ căutatŭ în multe mape, dar Cocajon nu e însemnatŭ.

G. G. Tocilescu scrie: Din relațiunea lui Strabone asupra muntelui Kogaion, în care se retraseră Zamolxis și Deceneus.... dar unde va fi fostŭ Kogeonulŭ, nu este cu puțință de a decide.⁸⁾

Tocilescu continuă asupra themei: „Unŭ scriitorŭ așaȕă muntele Cogaeonus la stânga Dunării, și anume „vêrfulu Carpaților despre Moldova: *Kaszon* seŭ *Kaszin*“ — pe Kogajon alŭ lui Strabo, și numele Caucasulu — numitŭ în limba persană *Koh*. Muntele *Kaszon* nu esistă în România, se pare că D'Anville a luatŭ acestŭ nume dreptŭ Ciahleu, așa cum se numescê vêrfulu celŭ măi înaltŭ alŭ Carpaților în județulu Némțŭ... Grimm regăsesce Kogeonulŭ în *Caucalandensis locus. Katscsich* în *Gogány* la Mica în Transilvania“.⁹⁾

Muntele *Cason* îl reafămŭ în *Kászony*-begy în Ardélŭ la graniță spre Moldova, în linie cu orașulu *Oena. Kaszon*, părăŭ în comitatulŭ *Csik, Kaszina*, părăŭ din muntele *Lipse*; dar numele purcede din *cas* (cad = cat), ce asemenea însemnă: munte, pădure etc. și din *on*, ce acuş e diminutivŭ, acuş însemnă: locŭ; în urmare nu purcede din *cac, cog*. *Cehlăulŭ* seŭ *Pionulŭ* e munte de 2720 metri în județulu Némțŭ. *Ceh* purcede din *cac*, eară la însemnă locŭ, decŭ forma origanală *cacla*, — cum amŭ citatŭ în nota a 4-a *Ciachia*. Ca *Cehlăulŭ* să însemne munte mare, arŭ fi trebuitŭ să remănă cu numele *Cehalulŭ*, — din forma: *Cac-al-a*. În limba persică de aȕi: *Kuh* însemnă simplu: munte, délŭ, de aci, *Kuh* se adauge la numele munțilorŭ. *Se-wad-kuh, Schachwar-kuh, Puschti-kuh*, precum se adauge: *dagh* la Turcŭ, *Berg* la Némțŭ. În câtŭ D'Anville ȕice și *Kaszon-koh*, — numele *koh* e explicatŭ.

Neugebauer, carele a fostŭ consulŭ generalŭ alŭ Prusiei pentru Moldova și Valachia, în 1847 a petrecutŭ multŭ în Ardélŭ, în

⁷⁾ Dicționarŭ topograficŭ și statistic alŭ României de Dimitrie Frunțescu, București 1872.

⁸⁾ *Dacia înainte de Romanŭ* de Gr. G. Tocilescu, București 1880. pag. 720.

⁹⁾ Tocilescu la pag. 599.

Dacia centrală. ca să caute anticitățile romane, ni scrie: „În Ardélú nu departe de Keresd zace satulú Gogány, doue mile dela Seghişóra în direcțiune sudvestică; tradițiunea aci așađă peștera profetului Zamolxis, scolarului lui Pythagoras, carele s'a retrasú timpú de trei ani într'o peșteră a délului Kageon¹⁰⁾. Dar Neugebauer a luatú o direcțiune retăcită.

Ladislau Kóváry în opulú seú „Anticitățile Ardélului“ a scrisú: „Se află satulú Goganú ungresce: Gogány-Váralja. Acesta zace pe țermulú stângú alú ríului Küküllő. Désupra pe unú délú înaltú e unú locú de cetate, loculú cetății Gogán.“ Autorulú se provócă la Strabone lib. VII și repeșese cele đise mai susú, apoi continuă: „Și délulú sântú și ríulú ce curge pe lângă délú, — după elú (Strabone) s'aú numitú Cogeon. Din astfelú de cuvinte ale lui Strabone scriitorii nostri istorici, începéndú dela bătránulú Bonfiniú, până la Iosifú Benkő, trăiescú în acea credință, cumcă cetatea Goganú arú fi fostú loculú și délulú reverinței dumneđiescú păgâne, amintite mai susú, și cumcă numele seú Goganú l'a căpătatú dela numirea *Cogeon*, amintită la Strabone.¹¹⁾

În comitatulú Kisküküllő, cerculú Erzsébetváros se află doue comune: a) Goganú, ung. Gogány, săsese Gogeschdorf (satulú

¹⁰⁾ Dr. I. T. Neugebauer Dacien aus den Überresten des klassischen Alterthums. Kronstadt 1881 pag. 256 Ohnfern Keresd liegt das Dorf Gogány, 2 M. in süd-westlicher Richtung von Schässburg, hieher verlegt die Sage die Höhle des Propheten Zamolxis, des Schülers des Pythagoras, welcher sich drei Jahre lang in eine Höhle des Berges Kageon zurückzog.

¹¹⁾ Kóváry László, Erdély régiségei, Pesta 1852 pag. 19 Gogány-Váralja Ezen Váralja a Kisküküllő balpartján, esik. Felette magas hegyen van egy vár-hely a Gogánvár helye... E szent helyet és a melette elfolyó vizet, szerinte Cogeonak neveztek. Strabo ilyszerű szavaiból honi történetíróink az öreg Bánfitól le Benkő Józsefíg az hitben élnek, miszerint Gogánvár az említett pogány istenitisztelek helye és hegye lett volna és hogy Gogány nevét a Strabo által említett Cogeon nevezettől kapta.

Pentru de a căpăta deslucirí din fața locului, amú rugatú pe dlú Zacharie Tataru, notariu de tribunalulú regescú din Elisabetopole (Erzsébet-Város) și acesta 'mí scrie următorele: „Satulú Goganú zace în comitatulú Těrnavei micí (Kis-Küküllő), pe teritorulú situatú între ambele Těrnave (riurile Küküllő seú Kokel) la sténga ríului Těrnava mică și mai aprópe de acésta decâtú de Těrnava mare. Satele vecine sântú: la méđánópte Gogány-váralja (Varolea); la méđăđi Kund (Rensdorf); la rěsăritú (Órményes) și Szent-ivány (Santióra, Johannisdorf); eară la apusú Leppend (Lepindis) și Szászdálya (Dalia). Goganulú și Gogány-varalja se află unulú de altulú în îndepărtare cam de 200 metri și sântú despărțite prin unú șesú. În prejurulú comunelorú învecinate sântú délurí, munți însă, și cu atăta mai puținú cu urme din radăcina *caca* orí *yoga* nu se află.. se află însă în unele comune din ținturile aceste familii române cu numele Goga. În fața a Gogánváralja se ridică unú délú, căruia românii 'I đicú „la cetate“, eară ungorii Várhegy. Pe platoulú délului să fiă fostú o cetate vechiă carea însă a dispărutú sub ierbă, și a cărí urme numaí prin legăturá se potú constata. Aci, póte că a fostú vr'o peșteră óre-când, astăđi însă din cel consultăți, nu mi-a pututú nime da deslucirí despre esința unei peștere acolo. Ilus. Sa D-lú Pușcariú 'mí spune, că a fostú în acea peșteră.

Gogheșu); c) Varolea, la unguři Gogány-váralja, la Sași Burg (cetate). După mapă, Gogány-váralja stă desupra, Gogány în mijloc și Erzsébetváros mai în jos, — eară Sighișóra (unguresce Segesvár, nemțesce Schässburg) amintită la Neugebauer se află în comitatul Küküllő mare, la țărmurul stâng al rîului Küküllő (Kokel nemț.) mare ¹²⁾, așadară Neugebauer nu le așadă bine.

Alexie Fényes în statistica sa însamnă: „Küküllő, ce în Ardélü suntü doue, fiă-carele purcede din muntele, laculü (iezerulü) Küküllő, și Küküllő-ulü micü după cursü de 36 de ore, érá celü mare după cursü de 42 de ore, mai în josü de Blașiu se împreună și împreunate nu peste multü întră în Murășü ¹³⁾).

Ladislaü Kóváry în opulü seü continuă: Küküllővár, nemțesce Kukelburg, românesce Cetatea de Baltă. Pe țărmulü stângü alü rîului Küküllő micü se întinde unü capü de delü, — pe acesta zace castelulü și la picioarele lui curge bëlulü Küküllő. Dela Cetatea Küküllő, cândva renumită, și cástelulü se numesce Cetate ¹⁴⁾.

Aqî Küküllővár, nemțesce Kokelburg, românesce Cetatea de Baltă, e în cerculü de administrațiune Dicső-Szt.-Márton și în comitatulü Kisküküllő; zace cam într'o liniă cu Erzsébetváros și la amedî-răsăritü e Mediașü, la amedî-apusü e Blașü. Rîulü Küküllő micü e din susü, spre nordü; rîulü Küküllő mare e din josü spre resăritü; și ambele rîuri purcedü din Küküllő-tó hegy (delulü laculü Küküllő); dar în celü micü curgü păraie și din Muntele Mezö-Havas (Câmpulü Alpului) eară în celü mare și din Delhegy (delulü Delü). Rîurile la Sași se numescü *Kokel* celü micü și celü mare, érá la Români Têrnava cea mică și cea mare.

La nordü de Küküllővár e Gogány-váralja, de stânga Têrnavei micü, — la apusü într'o linie îi zace Dicső-Szent-Márton, la amedî satulü Kund, la răsăritü satulü Zágor, posta din urmă Bonyha, în cerculü Erzsébet-város, și în acestü cercü e și celalaltü satü: Goganü

¹²⁾ Magyarország korona országának helység névtára. Budapest 1852. E unü dictionariü geograficü, dar numaî despre comune, nu are riurile și delurile. Localitățile din Ungaria și Ardélü le provocü din acestü opü. Váralja însamnă: sub cetate.

¹³⁾ Fényes Elek, Statistika, Pest 1857. II pag. 139. A Küküllő, mely kettő van Erdélyben, mindenik a Küküllő-tó-hegyből ered és a Kis Küküllő 36, a Nagy-Küküllő 42 órai lefolyás után Balázsfalván alól egyesül és egyesülve nemsokára a Marosba szakad.

¹⁴⁾ Kóváry László, Erdély régiségei. pag. 210. Küküllő-vár, németül Kukelburg, oláhül Cetatea de Baltă. A Kis Küküllő balpartjára *hegy-fok* nyúlik be, azon diszleg a kastély és lábánál folyik a szöke Küküllő. A hajdan hires Küküllő-vártól a kastély is várnak neveztetik.

(Gogeschdorf, Gogányfalva). Póte că în 1847, pe când a umblatŭ Neugebauer în Ardélŭ, împărțirea administrativă a fostŭ, că satulŭ Gogány, ce-lŭ amintesce, s'a ținutŭ de altŭ cercŭ, — dar ađi în cerculŭ administrativŭ Keresd, cu capitala Seghișóra și în comitatulŭ Küküllő mare — nu se află nici o comună: Goganŭ.

Acuma trebuie să luămŭ în considerațiune spusele lui L. Köváry despre Gogány-Váralja, pentru-că acestŭ satŭ zace cătră țermulŭ stângŭ alŭ rîului Küküllő micŭ; pentrucă aprópe e unŭ délŭ înaltŭ; pentrucă désupra a fostŭ cetatea Goganŭ; și pentrucă după mapa militară (des k. k. geographischen Institutes) vedemŭ Gogány-Váralja și că unŭ délŭ e aprópe de rîulŭ Küküllő micŭ. Astfelŭ am aflatŭ unŭ délŭ Goganŭ și lângă elŭ unŭ rîu Küküllő séu Kokel (Kukel) și în acestŭ modŭ aflămŭ délulŭ Cogaion și lângă elŭ unŭ rîu cu asemenea nume, cum a đisŭ Strabone.

C din răděcina *cac* trece în *g*, și astfelŭ avemŭ formele: *gag*, *geg*, *giğ*, *gog*, *gug*; — *gog* e prima parte din *goganŭ*; eară *an* séu e diminutivŭ și atunci *goganŭ* însemnă: del-ușŭ; séu *an* însemnă locŭ și *Gogan* are înțelesulŭ de: locŭ de délŭ. Precum din răděcina *cac* la Strabone s'a făcutŭ: *cog*, — așa din sufixulŭ *an*, cu înțelesŭ de: locŭ. În județulŭ Buzeu e muntele Gogoinŭ, și acéstă formă stă aprópe de Cogeion.

În numele Küküllő pentru munte, pentru rîu și pentru cetate, asemenea reafămŭ răděcina *cac*: *a* din acésta e strămutatŭ în *ü*; *ül* purcede din *al* ce însemnă înaltŭ; *lő* purcede din *la* ce însemnă locŭ, și astfelŭ pentru Küküllő, forma originală e: *Cac-al-la* pentrucă délulŭ Küküllő-tóhegy, din care isvoresce rîulŭ, e înaltŭ. Reîntorcându-ne acuma la numirile vechi înșirate mai susŭ, acolo amŭ avutŭ forma: *Kykala*, unde *y*, la greci: *v = ü* s'a răspunsŭ: *kük*; și apoi cealaltă formă citată: *Kokylitae*, unde *tae* însemnă locuitorŭ, eară *Kokylŭ* e identică cu Küküllő, și acésta e bine scrisă cu doi *l*.

În urmare, ce se atinge de forma vechiă: *Cogaion*, arŭ trebui, ca ađi să se afe localitate cu forma: *Cocaiă* ori *Cocaiŭ* séu *Gogaiă* ori *Gogaiŭ* — în limba nóstră, dar nu se află, precum din asemenea formă ni-a rămasŭ cuvântulŭ comunŭ, *cocaiă*. Forma *Gogan* de ađi după răděcină, sufixŭ și înțelesŭ, e identică cu Cogaion, — diferința o face numai litera *i*, altcum *ion* și *on* e identicŭ. Sub numele Goganŭ aflămŭ ađi 2 sate și după Köváry „désupra pe unŭ délŭ înaltŭ e unŭ locŭ de cetate, loculŭ cetății Gogan“ astfelŭ și cetatea a trebuitŭ să se numescă după numele déluluiŭ Gogan, — în acelŭ prejurŭ, unde trebimŭ să căutămŭ délulŭ ori muntele Co-

gaion; dar riŭ cu numele Goganŭ asemenea nu se află. Totuși se află *munte*, sē află *iezer* cu numele: Küküllő și Kokel, și se află 2 riuri cu aceste nume. Zamolxis s'a retrasŭ într'unŭ munte cu stânci, — acesta nu a pututŭ fi Goganŭ, ci Küküllő sēu Kokel, pentrucă, nu numai că muntele Küküllő e cu stânci, și pe lângă elŭ curge unŭ riŭ cu asemenea nume, ba și isvorește din elŭ, și în acestŭ modŭ stămŭ mai aprópe de aserțiunea lui Strabone.¹⁵⁾

O formă ca Küküllő avemŭ în Gödöllő, — reșelinta de vară a regelui Ungariei; aci *göd* purcede din *cad* = *gad* pădure; *öl* din *al* = mare, și *lö* din *la* = locŭ, — forma originală a fostŭ: *gad-al-la*; dar magiariŭ după însușirea limbei lorŭ, strămută adeseori pe *a* în *ö*.

Forma Kokel și Kukel a délului și rfului, cum se numește la Sași, stă din *cac* = dél și *el* = locŭ, sēu sufixŭ de diminutivŭ, — și în acēsta formă nu aflămŭ conceptulŭ de: *al* = mare; — deci Kokel însēmna: ori deluțŭ, ori locŭ de délŭ, — atăta cât Goganŭ. Deci acestŭ *el* = locŭ, e la magiari: hely, — locŭ, — însă ei au aspiratŭ pe *e*, adecă au pusŭ *h* înainte și au imoiatŭ pe *l* în *ly* = li.¹⁶⁾

¹⁵⁾ La numele *Kokkygion* s'a spusŭ că délulŭ acesta mai nainte s'a numitŭ *Thornax* în Argolis. *Thor* din *dar*, tar (diftongitŭ *Tau-rus*) munte na, locŭ ac = *ax* totŭ aceea. Küküllő sēu Kokel, la romanŭ Tērnavă, din *tar* = délŭ munte, *na* locŭ, și *ava* = apă. Se află Cogelniciŭ părău micŭ în jud. Cahulŭ de unde Cogălnic-ianŭ.

¹⁶⁾ Să căutămŭ urmele în lăuntruŭ Ardélului și numele altorŭ localități purcese din rădęcina *cac* și culese din opulŭ citatŭ în nota a ¹⁰⁾ dar scrise după ortografia maghiară. În comitatulŭ Kisküküllő afară de 2 Goganŭ și Küküllővár mai sântŭ: Kikmantor (*cic* = *cac*, *mant* celt *mont* = munte, *or* = *ra* loc) Gyákos (Giacos, *giac* = *cac*) În comitatulŭ Alsó-Fehér, Alba de josŭ sântŭ în cerculŭ Alvințŭ: Csüged (ciughed; *csüg* = *cog*, *cug*, *ed* = *da* locŭ); în cerculŭ Maros-ujvar: Csücs (Ciucŭ — ce în limba maghiară comuna însēmna: culme; în Romănia Ciuce, și 2 Ciuciu și alte forme cu acestŭ trunchiu); în cerculŭ Nagy-Enyed e: Csáklya satŭ și Csáklya-kő stâncă: *cac-la*, acēsta după mărimea stēncei, a pututŭ fi și *cac al ia*) Havas Gyógy rom. Muntorj și Givagieli cum e scrisŭ în opŭ; Fel Gyógy rom. Giogicelŭ de susŭ. Gyógy = Giogŭ. Goga Valea Gelsei curge din Pétra Cioachei pe lângă Koslárd în Mureșŭ; Valea Giogilui curge pe lângă Tövisŭ în Mureșŭ. În comitatulŭ Făgărașŭ, cerculŭ Sárkany, Ciuculata unde e forma: *Cac-al-ta*, unde *ta* însēmna locŭ; în cerculŭ Sepșŭ: Kőkös = *Cac-as* Checheș. În comitatulŭ Huniadoréi aflămŭ trei Gyógy și unŭ Csigmó (*Cac-ma*) și apoi la granița între Romănia și Carașŭ e muntele Gugŭ, *Cac -a*, *Cauc-a*. În comitatulŭ Clujului, în cerculŭ Mező-Örményes e: Kecsed (*Chec -iste*); în cerculŭ Banŭ Hunyad e: Csucsă (*Cauca*); în cerculŭ Almás e: Kőkényes (*Chech-en-es*). În comitatulŭ Maros-Torda, cerculŭ Görgény e Kakucs (*Cac-u-ca*); în cerculŭ din prējma Tērnavéi sântŭ: Csokpatra, Geges și din prējma Nyaradului: Csóka (*Caca*) și Gócs (*gacce*). În comitatulŭ Sibiului 2 *Cac-o-va*, eară în comitatulŭ Selagiului: Cseglén, Kucsó, Csikó, Csaholy (forma ca Cehlou), Csög, Kegye, Kékes. În comitatulŭ Szolnok Dóboka cerculŭ Dézs e: Guga; Csáki-Garbó, Csăka, Kucsulat, Csokote. În comitatulŭ Torda Aranyos sântŭ, Kăkova, Csegez, Mező-Kók Csákó, Kocsárd. În comitatulŭ Udvarhely sântŭ: Kecsed, Csehet, Csekefalva, Gagy.

II. Caucasus.

Pe timpul împăratului Traian și anume pe timpul resoluției cu Dacia (102—106 după Christos) în Dacia s'a aflat un munte cu numele Caucasus. Un militar roman, carele s'a luptat în acel război, a făcut vot (făgăduință), votul și l'a împlinit în Germania și apoi a ridicat piatră de pomenire, eară pe piatră e inscripțiunea, carea dovedește muntele Caucasus în Dacia.

Acăsta inscripțiune a comunicat-o pentru noi mai întâi B. P. Hașdeu, și în aceea se află: ad Alutum flumen secus mont. Caucasi. Hașdeu o cetesce astfel: Matronis Aufanibus, Caius Iulius Mansuetus, miles legionis primae Minerviae piae felicitis, votum solvit lubens merito. Fecit voto facto ad Alutum flumen secus montem Caucasi. În traducere: Ținelor urzitoare, Caiu Mansuetu, ostaș în prima legiune Minervia piă fericită, îndeplini cu bucuria cuviosul vot, făcut la fluviul Oltu lângă muntele Caucasus.¹⁷⁾

Glig. G. Tocilescu reproducând acăsta inscripțiune la capăt scrie: *montis Caucasi*.¹⁸⁾

Sumă de părere, că trebuie scris „montem Caucasi“ dar în traducere nu primesc „secus“ tradus cu „lângă“ ci cu „altmintre“, s'eu „altcum“ și astfel traduc: „votul făcut la fluviul Alutu, altmintre la muntele Caucasului“ „Ad“ din „ad Alutum flumen“ se subînțelege și în „secus ad montem Caucasi“.¹⁹⁾

De bunăseama acăst Caucasus nu a fost departe de Oltu.

Să căutăm și aci numiri asemenea, din lumea mai vechiă.

Kaukasos la Herodotus, (anul 484—408 ant. Christos) muntenia, șirul de munți Caucasus între Marea-negră și Marea caspică. Asemenea Caucasus la Herodotus: *Kaukasos skythikos* (Caucasul scitic) la Arrian din secolul al 2-lea după Christos. Locitorul din Caucasus la felurii autori s'a numit: *kaukasios*, *kaukasianos* și *kaukasites*, eară țara s'a numit: *kaukasia* la Stefanus Byzantinul

¹⁷⁾ B. P. Hașdeu Istoria critică a Românilor, București 1875 pag. 280 și se provocă la archeologul german Lersch, carele mai întâi a descoperit inscripțiunea și a publicat-o în: Jahrbücher des Vereins von Alterthumsfreunden im Rheinlande tom. 5 Bonna 1844. pag. 316.

¹⁸⁾ Glig. G. Tocilescu, Dacia înainte de Romanii, București 1889 pagina 432 nota 17.

¹⁹⁾ „Lângă“, latinesc se exprimă cu: *iuxta*, *prope*, *ad*, adică: lângă aproape de, la; și astfel „ad Alutum“ se poate traduce și cu *la* și cu *lângă*; dară *secus* cu: „altmintre, altmintrele, altcum“; nemțesc: anders, ung. máskép, máskint, különbén. În fraseologia latină: *longe secus* = de totu altcum; non dici secus, ac sentiebam; nu amă șis altmintrele, și consimțam.

în secolul 5-lea după Christos. Dar a fost și *Kaukasos Indikos* adică: un șir de munți în India, pe timpul lui Alexandru cel mare (+ 330 ant. Christos) eară la Arrianu acestu Caucasu indicu e indenticu cu numele *Paropamisos*, ađi numitu: *Hindu-koh* și *Hindu-kuch* (*kusch*), ce formeză o sistemă de munți în Asia, și are vèrfuri până la 7173 de metri de înalte.

Caucasulă amintitu măi nainte, ce se numesce și sciticu, asemenea e o sistemă de munți, și partea cea măi mare e între Marea négră și caspică și stă 1) din Caucasulă mare, un șir de munți ce suntu precipiși ridicați și între ei muntele celu măi mare în nordu e Elbrus de 5652 de metri; apoi Gumaran khokh de 4572 de metri și Adai khokh de 4646 de metri; 2) din Caucasulă micu, cu șiruri paralele, de cari se ține și Araratul celu mare de 5156 d. m. și Araratul celu micu de 4180 m. în Armenia.

Koh, kuch, khokh e contrasul din *Cauc*, și vedemul, că tôte însemnă: munte, delu.

Forma *kaukas* e susținută în numele *Kaukasa*, locu pe insula Chios în Marea aegică, la Herodotul (484—408 după Christos) și în *Kaukasa* orașul în Mysia din Asia mică la Xenophon (444—355 ant. Christos).

Dar *Caucasus* se află și în forma de *Cucusus* asemenea în Asia²⁰⁾ și *Cucusus* orașul în Cappadocia²¹⁾; în forma de *Coccius* în Alpii Italiei²²⁾ ba și muntele Hemului secul Balcanulă încă s'a numitu și *Caucasus*²³⁾. Tôte aceste pentrucă, în limba de tóta ăia a unor popore vechi, *cac, cauc* și în tôte formele ce le-amu înșiratu la începutul, a însemnatu: munte, delu, dar *c* trecendul în *g* s'a formatu: *gag, geg, gig, gog, gug, gyg*, și ca să vedemul acesta chiar și în numele Caucasului, precum ca să rectificamul numele Goganul și alte ce voru urma, să enarezul următorele.

²⁰⁾ La Ioanul Curopalata Scylitza pag. 671. Et per *Cucusi angustias* in Germaniciam profectus, in regionem nomine Teluch invadit. E in drumul, ce conduce in Syria.

²¹⁾ Cedrenul I. pag. 617. *Cucusum* Capadociae opidum, pe timpul împèratulul Leo I. 457—474 după Christos. După Builett, *Cucusus* ađi se numesce: Coscan in Cappadocia, unde a fostu esilatul Ioanul gură de aurul. După acesta formă Kikysion orașul în Elis la Strabone, — 24 după Christos.

²²⁾ Jornandes de rebus geticis cap. 30. Hic ergo Itilico ad Potentiam civitatem in Alpibus Coccis. Acesta formă e din: *Cauc* = *cac*, și *ce* (prejurul, locul) și acuma vomul pricepe, ca ce însemneză numele romanul vechiul: *Cocceius*; omul din prejurul de delu, adică: muntenu.

²³⁾ Hașdêul în Istoria critică a Românilor pag. 280 se provocă la Florul III. 5. Piso Rhodopen Caucasumque penetravit.

În testamentul vechi la Moise I. cap. 10 V. 1—2 se dice: Fiii lui Iafetă fură Gomeră și Magogă. La Ezechiel profetul cap. 38 Fiiul omului, îndreptă-ți fața către Gog, din pământul lui Magogă și domni peste Rosă, Meșecu și Tubal. În Conv. Lex. ală lui Meyer: Magog e numele unui popor și sub regele Gogă s'a aliată cu Persia, Armenii și Kimmerii în contra Palestinei. Verisimilă sub Magogă sântă de a se înțelege poporele din nordul Caucasului. Mai târziu Gogă și Magogă (Apocal. 20. 8) s'au considerat de inimicii împărăției lui Dăeș.

W. Obermüller: Gog și Magog însemnă Caucasul și țara dincolo de elă, adică Scytia vechiă, Rusia de adă. Gog e celticulă: *Coiche*, nemșese Höhe, înălțime, munte. Kaukasos e forma grecisată din *coich* — *aith*, *ais* munte înaltă; Magogă însemnă: *mah* = mare, *gog*, munte.²⁴⁾

Dar acum să ne reîntorcem la fluviul Alută altcum la muntele Caucasului în Dacia.

Hașdău (în Istoria critică a Românilor pag. 184) are ș-fulă 67 sub titlu: „Carpații sub numele Caucasă în Apolloniă de Rhodos“ eară ș-fulă 68 sub titlu „Carpații sub numele de Caucasă în Iordană“ și apoi în ș-fulă 69 conchide că: „în acești doi auctori, Caucasă sântă Cataractele dela Orșova“.

Adevărulă în istoriă și geografiă trebuiă să fiă mai susă de tôte, și pentru acăsta să scrutămă pe acești doi auctori.

Apolloniă de Rhodos s'a născută la anulă 240 înainte Christosă și a scrisă o epopeiă: Argonautica²⁵⁾. Încătă la Apolloniă se află numirea *Karpathos*, acăsta e insula Carpathos între Rhodos și Creta, pe unde aă navigată Argonautii²⁶⁾ și numirea nu se pôte refera

²⁴⁾ Wilh. Obermüller Deutsch Keltisches Wörterbuch I. 543 și continuă: Acești caucasiană nordici aă păfugată mai întăiă pe Gomer (kimbri, séu kymerii din loculă de pe lângă Marea asovică.) La pag. 544. În limba ossetică *Gogg* încă și adă însemnă, munte; vărurile cele mai înalte se chiamă *Mugogg* și *Moghef nu* = *mah*, *mah coiche*; *mah keap*. Mai totă în asemenea forma le reșeșce în II. pag. 161. S'ară pută șrie și *Mug-gogh Mog-ghef*, ca formă mai originală. Pe *mah*, unde *h* e egale = *g*, 'lă reafămă în latinulă: *mag-nus*, *magis*, în unguresculă *mag-as*, înaltă; din acăstă *mag* e la noi: *măgură*, ce însemnă: munte, delă. În vechime Chersonesus Cimbrica adă peninsula: Crimia, nume remasă din: Gomer, kimbru, kymeră.

²⁵⁾ Apolloniă Rhodă Argonauticarum libri quatuor. Edițiunea lui Christian Daniel Beck tipărită în Lipsca la anulă 1797. Și amă cercetată și edițiunea de Ioană Hartung tipărită în Basilea.

²⁶⁾ Apolloniă lib. IV. vers 1636. Excipit autem eminus aspera Carpathus; inde traiecturi erant în Cretam, quae inter alias eminebat mari insulas.

la Carpații seî munții Daciei, pentrucă acestia și anume partea dela Pojonu spre Nordu-răsăritu, mai ânteu se amintesce la Ptolomeiu (III 5) carele a trăitû pela 150 după Christosû.

Hașdeu pentru dovedirea combinațiunii se provôcă la edițiunea lui Beck pag. 317—319 dar pe paginile aceste nu se află nici numele „Caucasû“ decum atare combinațiune cu Carpații, și ca nu cumva în citațiune să fiă smintă tipografică, me vedû silitû ca tôte ce în Apolloniû se scriu despre Caucasû să le citezû în note, ca să se vadă, că autorulû a avutû în mintea sa numai Caucasulû dintre marea négră și Caspică.²⁷⁾

Apolloniû în opulû seû e poetû, căci a scrisû epopeiă și nu geografia, multe date le are bune, ce corespundû datelorû altorû geografii vechi, dar în parte mare are multe sminte, și Hașdeu asupra smintelorû seû unorû date de altû înțelesû, seû ce nu esistă, face combinațiunî Caucasice asupra Caucasulû din Dacia.

Jornandes (și Jordanes) a scrisû până la anulû 24 alû împerației lui Iustinianû celû mare, adecă până la anulû 551 după Christ. Elû a fostû de viță gothică, și a scrisû mai multû despre Gothi. În capitululû alû VII scrie despre Amazone, cari sub conducerea Marsepiei aû învinsû felurite ginți ale Asiei și a venitû la Caucasû și remânendû aci timpû anumitû, loculû i-aû datû numele „stânca Marsepiei“.

Jornandes apoi spune, că Caucasulû se ridică în India și că pe unde se întinde.

²⁷⁾ Apolloniû în lib. II. versû 1212. Talis illud draco, undique tuetur immortalis somnique espers, quem ipsa Terra edidit Caucasi in saltibus. Lib. II. versû 2449. Et iam procedentibus, sinus prospiciebatur Ponti, atque Caucasiorum montium apparuerunt iuga excelsa, ubi corpore ad asperas rupes alligatis aereis pedicis Promotheus aquilam jecinore pascebat retrovolantem. Lib. II. versû 1269. Habebant ad sinistram manum Caucasum altum, et Cytaicam urbem Aetiae (Kytaie a fostû orașû în Colchis, o țară la șesû între Caucasû și Marea-négră; Kytaika e formă de adjectivû; Aetes e regele din Colchis, tata Medeei). Lib. III. versû 242. Eum caucasia nympa peperat. Versû 852 in caucasiis saltibus. Versû 1224. Iam vero lucem nivoso super Caucaso matutina misit exoriens. Încâtû însê Hașdeu s'ar fi provocatû la lib. IV. în acesta numai la versû 135 se dicû următorele: Ad ostia Lyci, qui divertens a fluvio strepente Araxe cum Phaside conjungit sacrum fluxum, illi autem ambo in Caucasiû mare una compulsi effluunt. Araxes unû riu în Armenia, altulû în Scythia. Phasis riu chiar în Colchis, încâ la Hesiodû, Herodotû Xenophon; și Phasis orașû în Colchis, — decî aceste arată, că e vorba despre Caucasulû dela Marea négră și caspică, eară Colchis cu Caucasulû, nu se potû muta așa de ușorû la Marea-négră dela Dunăre, undeva în Dacia.

Haşdeu din acestă Capitulă citéză cele din notă²⁸⁾ cari ro-mânesce sună: Şi de aci (Caucasulă) cu spatele seă dândă hotare ginţilor scythice, se scobóre până la Marea-négră şi cu *colnice desă grămădite* atinge şi fluentele Istrului (a Dunării de josă) *unde râulă despicaţă* se acufundă, şi în Scythia se numesce Taurus (adecă Caucasulă).²⁹⁾

Aci e „*amnis scissus*“ rfulă (Dunărea) despicaţă şi nu „*mons scissus*“ muntele despicaţă, — decă nici vorbă nu pôte fi de cata-ractele dela Orşova.

a) pentrucă din vorbele lui Jordanes se vede, că Caucasulă s'a scoborită la Marea négră, în direcţiunea spre laculă Maeotis (Marea-asovică).

b) pentrucă fluentele Dunării, riurile ce curgă în Dunăre, unde acésta se despica, le atinge numai cu „*colnice desă grămădite*“ şi nu vorbesce de munţi.

c) pentrucă aceste fluente în Dunăre sântă numai Prutulă, carele din josă de Galaţi la Reni, şi Siretulă, care între Brăila şi Galaţi taiă (scindit) râulă, şi aci se despica Dunărea şi se afundă în Marea-négră.

Decă în „*consertisque collibus*“ nu se potă înţelege Carpaţi, şi în „*amnis scissus*“ nu se pôte înţelege Dunărea la Orşova. Dar prin aceea, că Jornandes încheiă construcţiunea cu „*in Scythia quoque Taurus vocatur*“ se vede că nici a cugetată la Carpaţi, cari în secululă ală VI ca ună episcopă, 'i voră fi fostă cunos-cuţi şi s'ară fi esprimată de a dreptulă. Ce scopă a avută Jornandes, ca să scriă sentinţa aci citată, se vede din cele următore, şi anume

²⁸⁾ Jornandes de rebus geticis cap. VII. Indeque (Caucasus) dorso suo terminum praebens ad Pontum usque descendit, consortisque collibus Histri quoque fluenta contingit quo *amnis scissus dehiscens*; in Scythia quoque Taurus vocatur. — Fiindă „*dehiscens*“ în participiulă presinte, ară fi fostă de lipsă, ca Jornandes să mai pună ună verbă, dar în lipsa lui, *dehiscens* repre-sinta verbulă. — *scissus* însemă: tăiată, despicaţă, crepată, despărţită, eară *dehisco*; a pocni, a crepa; decă sinonimă cu *scissus*, şi apoi (cu înţelesulă si-nonimulă desido) a se deschide, a se cufunda p. e. *dehiscit tellus*, se deschide pământulă seă se acufundă; *tellus mare dehiscit*.

²⁹⁾ Taurus din Scytia a fostă în Tauria altcum Chersonesus taurica şi scythica, seă Cimbrica, aşi Crimia. Munţi Taurus = Caucasus = Taurus ce i-a înţelesă Jornandes potă fi numai cei din Crimia. Taurus celă vechiă aşi se chiamă Iaila Dagh şi se întinde peste 122 de kilometre; vârfulă mai înalte sântă: Tschadyr-Dagh de 1661 metri şi Babagan Iaila de 1665 metri. La pola acestuia e Sebastopole.

arătându că în Armenia etc, încă e muntele Taurus, spune că și în Scythia se află Taurus ⁸⁰⁾.

Astfeliu Hașdeu pré cu sărită ajunge la cataractele Orșovei, și până aci trage hotarele Scythiei, când de altă dată le-a cređutú pela Oltú?

Hașdeu, totú în §-fulú 68 pag. 286 đice, că la Ammianú Marcellinú „*Caucasulú suntu munții cei mai aprópe de Prutulú de josú*“. Acésta Marcellinú nu a đis'o. Marcellinú vorbesce numai de Caucaland și nici despre acésta nu-și dá părerea, că unde zace, dar la Prutulú de josú încă nime nu a vėđutú munții, și chiar și Iornandes vorbesce numai despre colnice desú grămădite. Délurile de lângă Prutú începú a se mai înălța numai în direcțiunea dela Huși, — și mai spre nordú, cătră graniță începú de a se face în munții Carpaților.

La anulú 1056 după Christosú, la Nestorú, Cronicarulú rusú, se numescú *kaokaisinskíia gory* adecă: munții Caucasicieniú séú „*ugorescú*“ (ce se esplică cu: unġureștii decú 'i amintesce în formă de adjectivú ⁸¹⁾).

Încă odată trebuiă să refintórcemú la fluviulú Alutú, altecm la muntele Caucasulú în Dacia.

Riulú vechiú Aluta (și Alutus) ađi e Oltulú, carele isvoresee în Ardélú la Nagy-Hagymás din susú de Gyergyó Szt. Miklós în ramurile Carpaților rėsăriteniú spre Moldova, și dela isvórele Murėșului asemene spre rėsăritú. După-ce Oltulú curge cam în direcțiune dreptă spre amėđi, face o încoviătură, ca unú semicercú mare spre nordú. Apoi întórcesce spre apusú și la pasulú Turnulú roșú trece prin Carpați în România și după-ce a făcutú o cale de 556 de kilometre se varsă în Dunăre în față cu Nicopolea.

Eară trebuiă să ascultămú părerea lui Hașdeu. În opulú citatú (pag. 286 punctú 3) đice: „În inscripțiunea lui Lersch, Caucasulú suntu munții Olteniei, séú *mai curėndú acei din Muscelú*. Așadară Hașdeu nu se ține de înțelesulú înscripțiunii, cumcă Caucasulú trebuia căutatú undeva în préjma Oltului?

⁸⁰⁾ Jornandes VII. Hunc (Caucasum) enim Jamnium mox Propomismum (mai bine Parapomismum) Indus appellat. Parthus primum castra post Nisacen edicit. Syrus et Armenius Taurum, Scythae Caucasum ad Rhipheum, *iterumque in fine* Taurum cognominant. Rhiphaeu suntu munții dela Tanais spre rėsăritú cătră Uralú, în Sarmația asiatică.

⁸¹⁾ După Schaffarik slaw. Star. p. 990 la Hașdeu în Istoria critică a Rom. pag. 285. Gr. Tocilescu, Dacia înainte de Romani, pag. 424.

A țice, că Caucasul mai curându sântu munții din Muscelu, nu se vede a fi ceva posibilu, pentrucă în România la stânga Oltului e județulu Argeșu, și după acesta, ca vecinu, urmăze județulu Muscelu cu capitala Câmpulu Lungu, și astfelu Hașdeu se îndepărteze dela Oltu; eară la nordu județulu Muscelu se desparte prin întregu spatele Carpaților dela Oltulu din Ardélü.

Hașdeu în punctulu alu 6-lea țice: „După spiritulu graiului nostru, *cauc* contragându-se în *coc*, caută să admitemu, că o urmă supravețindă a numelu Caucasu în privința Carpaților, e *délulü Cocanü din Muscelü*, adecă, mai mai în acelașu locu, unde ostașulu Mansuetu dintr'o legiune a luı Traianu stătuse în resboiulu dacicu la fluviulu Oltu, lângă Caucasu“.

Așa dară și fluviulu Oltu s'a mutatü în Muscelu? Adeveratü, că Cocanü purcede din rădăcina *cauc* și acésta se contrage în *coc*, dar *an* ori e diminutivu și *Cocanü* însémnă deluțu, ori însémnă locu, și *Cocanü* însémnă: locu la delü, atâta câtu: Goganu de mai susü. Dar credü că nime nu va pune pe Mansuetu cu Oltu cu totü lângă Cocanü în Mușcelu.

Tocilescu (pag. 434) cu referință la înscripțiune țice: „Resultă nefindoiosü că flumen Alutus este Oltulu din România și că celü puțnü porțiunea muntösă, pe unde curge, în timpulü luı Traianu s'a chematü „mons Caucasus“.

Acésta părere are rațiunea sa. Dar Oltulu nu curge numai în România, ci mai multu de jumătate curge în Ardélü, — și înțelesulu vagu alu înscripțiunii iértă, ca în préjma Oltului ori unde să căutămü Caucasulu, ori ca munte singuratecu, ce e mai verisimilü pentru acelu timpü, ori ca despărțementu din Carpați, dar sistema întregă a Carpaților sub nume de Caucasu pe timpulü luı Traianu nu se póte primi nici decum, pentrucă Carpații între Ardélü și Bucovina precum o parte și între Moldova, s'au numitü Alpes Bastarnicae, mai în susü la nordü Alpes Sarmaticae și numai cei de cătră Pojunu mons Carpatius; — acesta abia pela 150 după Christosu, pentrucă mai ántéiu Ptolomeiu ilü amintesce.

Acuma să pornimü pe lângă Oltu și să cercetămü, că din numele Caucasu, remas'a óre numire asemene pentru atare munte? séu și alte localități?

Pornindü dela vărsarea Oltului în Dunăre, în susü pe lângă Oltu de stênga se află: *Kukucei*, (Charte des k. k. geographischen Institutes XII) la răsăritü ı zace: Mogorești, la améđi Corbiı, în plaiulu Verde, jud. Oltu. Dar nálținea satulu Cucucei nu apare

mare. Purcede din forma *cauc-ac*, unde *ac* = *ca* înseamnă loc; seú *cei* se pôte deriva și din diminutivul *celă*.

Cocajonă adusă de Frunțescu și pusă lângă Oltă la hotar, nu l'amă aflată nici pe o chartă și nici în altă carte, se vede că Kogaion din Ardélă e mutat la Oltă, dar despre acela amă vorbită mai susă.

Trecendă totă pe lângă Oltă în Ardélă, aflămă *Kukuk hegy* (délulă Cucucă) de 1746 de metri de înaltă, decă e munte. Acestă munte zace chiar lângă Oltă, de-a drépta, la nordulă lui e satulă Szt. Simonă, la améđi Alitnes, eară peste Oltă într'o liniă e Verebes, și puțnă spre améđi e Tusnád, în comitatulă Csik (Cică). *Kukuk* nu pôte fi identică cu ung. *Kakuk*, paserea cucu, carea 'și are numele dela sonorile cântării. În România se află și délulă Cuculă lângă Cazanești în jud. Arșișă, dar nici numele acesta e dela paserea numită, — căci uneori numele locale corespundă unoră cuvinte comune, — p. e. și muntele Pasere în jud. Mehedinți, fără ca să purcédă dela pasere, ci din *bad* = *bas* munte, *er* = mare; decă *Pas er*, apoă poporulă l'a numită: pasere.³²)

Mie nu mi-a succesă, ca lângă Oltă seú în préjma lui să află altă munte decâtă; *Cucucu*, ce purcede din *Caca*, *Cauca*.

Acuma să pornimă pe crestele și spatele Carpaților, precum pe ramurile lui dela nordă spre răsărită și apusă și să căutămă munte Caucasă, seú numiri asemenea.

În comitatulă Bistrița-Năsăudă désupra, adecă la nordă de Radna, se află: *Kukcsúcs* = Vêrfulă Cucu; (Atlas Stiller). *Kuk* e numelele délului, *csucs* e cuvântă ungurescă și înseamnă vêrfă, purcedendă asemenea din: *cac* = *cuc* = *ciucă*. Alexie Fényes (op. citată II. p. 139) înșiră munții mai înalți ai Ardélului și între aceștia „Gogosza dela pasulă Borgó două ore“. Adecă Gogósa (pe o mapă și Gogoza) de 1093 de metri în comitatulă Bistrița-Năsăudă. Pasulă Borgo e între Ardélă și Bucovina, eară Muntele Gogósa e spre nordă apusă, cam într'o liniă cu Năsăudulă. La pólele lui spre améđi curge valea Lieșiu și mai spre améđi Tihuța, ce întră în Bistrița.

Pentru numele muntelăi acestuia, în cele de susă amă trecută și la forma *gag* din *cac*, și la *Gog* = Caucasulă din Asia între Marea-négra și caspică, — deórece după litere corespunde numelăi: *Cauc* — *as* ori *Cauc* — *az*, căci *osz* = *ós* = *oz* e identică cu:

³²) Aci la *Kukukhegy*, sântemă în teritorulă Secuiloră în comitatulă Cică. Acestă Cică ca predicată esistă încă pentru vr'o 10 comune pe ambele latură ale Oltului, până între isvórele lui. *Cic* încă înseamnă: munte, délă. Aci între aceste comune aflămă: *Delhegy* (délulă Delă) la apusă de Csik-Szt. Tamas, și comuna *Delne* lângă Csik-Szt. Miklos, din *del* = *dél*, și *ne*, locă. Numirile cu *del* sântă mai vechi decâtă așeđarea Secuiloră pe acelă terenă.

as = *az*, — din celticulă *ais* (= *aith*) naltă, lată, estinsă. Altă nume mai corăspunđătoră nu se află.³³⁾

Dela pasulă Bodza între Ardélă și România spre apusul dela pasulă, chiar la hotarulă (pe mapa institutului militară geografică) e: muntele Csukás de 1964 de metri. Frunđescu đice: Ciucașă munte și punctă trigonometrică de observațiune în jud. Prahova, chiar la hotarulă. Fényes (pag. 138) đice: Csukáshegy în linia dela Brașovă de 6000 de urme de înaltă.

Numele Ciucașă asemenea ne conduce la forma: *Cauc-as*; *as* unguresce, e forma și de adiectivă, ca *os* romănesce p. e. muntosă, ce conceptului de munte ă đă o estensiune.³⁴⁾ La Frunđescu: Cocalabénă, munte în jud. Argeșă aprăpe de hotarulă. Întrăltă locă nu lămă măi aflată. *Labén* însuși însămnă munte, și e din o răđecină și de o formă cu muntele: Libanon (unde *on* din capătă e adausă grecescă, superfluă) din Coelesiria; în biblia „chedri Livanului“, eară *Coca* din Cocalabénă e în formă de adiectivă și însămnă: înaltă mare.

Muntele *Gugu* în comitatulă Hunidórei, în colțulă de graniță între Ardélă, România și Caraș-Sever., dela Retezată spre amăđi. Sub elă e scrisă numărulă 2233, nu sciu metri, sěu urme. *Gugu-Cucu*.³⁵⁾

Cu acăsta amă încheată munții din Carpați, — dar în România se află munți, a căroră nume purcede din: *cac*, *cauc*, și în alte părți.³⁶⁾ (Va urma). Dr. At. Marienescu.

³³⁾ După dicționar. topogr. al lui Frunđescu în România se află nume de sate: Gogoșă, Gogoșari (și o movilă) Gogoșescă, Gogoșita. *Coiche* la atăta cătă *cac*, *cancă*; de forma *Coiche* măi aprăpe stă: Goicea mare, cătun în j. Gorjă și Goișă munte în j. Argeșă, — pentrucă *ch* din *coiche* trece și în *ș* și *goișă* în limba comună are înțelesulă și de: cucuișă, locă înaltă, susă în vărfulă.

³⁴⁾ Pe loculă unde e Csukás, după mapa din Conv. Lex. ală lui Meyer, e: Csuka. Forma Csuka se află ca numele unui sată în jud. Argeșă, plaiulă Oltă, — *Ciuca* e = *Cauca*.

³⁵⁾ *Guga*, sată în cerculă Dézs; *Guguu*, locă isoiată în jud. Doljă; *Guguu* e din *Gugulin*, ca *Cucuiu* din *Cuculin*. *Gygoie limne* la Homeră și Herodotă ună lacă în Lydia, pôte că a fostă iezeră pe munte, sěu lângă munte.

³⁶⁾ Munți, deluri, măgure, movile din răđecina *cac* în alte părți ale Romăniei; Căciulata (munte în județulă Gorjă, — Caicu Stăna în județulă Vâlcei la hotarulă (coiche celtică); Cehlău (Pion) munte în jud. Neamță; Chichira delă în j. Putna, Chichióra delă și punctă trigonometrică în jud. Gorjă, Chievrelă delă în jud. Doljă; Cioca popa stăna în jud. Mușcelă la hotarulă; Ciocanescă delă în jud. Argeșă; Ciocană munte în jud. Argeșă Ciocanulă-Pisculă munte în jud. Mușcelă; Cioci delă în județulă Ialomița, Cioclovina delă în județulă Gorjă; Cocană delă în jud. Gorjă; Cocană delă în jud. Mușcelă; Cocă munte în jud. Argeșă; Coconă movilă în jud. Brăila, Cocora munte în jud. Vâlcei și altulă în județ. Dămbovița; Cucef delă în jud. Mehedinți, Cucoiava măgură în jud. Doljă; Cucu munte în jud. Râmnică. Pissecca munte în județulă Buzeu, unde *pis bad* = *bas*, delă înaltă; séu *pis* și pădure.

FACEREA LUMEI.

(Ună capitulă din cosmogonie).

I.

Întru început era chaosul, adecă tóte materiile erau împreunate fisicalminte.

Materiile erau mórte, fără de viață și preste dênsele plutia spiritulă celă nevăđutú și necuprinsú, despre carele înzădarú vomú întreba și vomú scruta, că de unde este și ce este. Totú deșertá va fi și întrebarea după crearea materiei, anume că cine și din ce a creat-o. Răspunsuri la întrebări d'aldestea nu putemú pronuncia simpluminte din cauza că noi, fiindú ființe mărginite, nu sântemú capaci de a cuprinde ceva necreatú și infinitú.

Spiritulă celú nevăđutú și necuprinsú a întratú în materie și pre acésta a făcut'ó capabilă de a fi reședința vieții.

Materiile multifarie din acelu chaosú acum începú a simpatisa unele cu altele, séu între dênsele se náscu poterea, la care 'i đicemú *afinitate chemică*. Efectele afinității chimice s'aú arétatú în formațiunea diferitelorú combinațiunii chimice. Așa dară în materiile chaosului s'aú începutú diferite *mişcări*, din carí s'aú desvoltatú *poterile magnetice, electrice și electromagnetice*, apoi s'aú desvoltatú *sunetulú, căldura și lumina*, totú atâția agenți puternici, fórte acomodați pentru formațiunea lumilorú venitórie și a pomposului și admirabilelui arbore enigmaticú alú creațiunei.

Aceste forțe puternice aú pusú la urmă în mișcare întrégá massa, ce o numirámú mai susú chaosú, și fiindcă cohesiunea nu lása particelele chaosului să se despărțescá de olaltá, de aceea întrégá massa a începutú a se întórce rótá ca și pre lângá o osie. De óre-ce în lăuntrulú chaosului s'aú desvoltatú cu vehemență diferitele combinațiunii chimice, fierbea adecă cumplitú în nemărginitulú laboratoriu alú veciniciei, și de óre-ce spațiulú nemărginitú, în carele se afla chaosulú celú învăpăiatú, avea temperaturá mai stêmpérată, de aceea

părțile cele mai din afară ale chaosului, trebuind să deie căldură spațiului celui din afară și mai puțin cald, au început a se contrage, a se condensa, a forma cum se dice — nisce globurile, cari decî fiind mai grele de cît părțile cele mai înfînate au trebuit să simpatizeze mai mult cu puterea centrifugală a chaosului rotator, decît celealalte mai ușore; tóte aceste globurile s'au grupat așa dară în préjma ecuatorului, căci chaosul prin rotațiune ajunsese deja să aibă formă sferică.

Devenind întru acestea rotațiunea chaosului tot mai intensivă, globurile cele dese, ce se grupaseră pre la ecuatorul unul cîte unul, s'au smuls, s'au desfăcut succesive de corpul creator, păstrând firesce însușirile primordiale ale corpului din carele s'au desvoltat. Și aceste globurile, . . . mulțime nenumărată de ele, sînt *sórele* nostru și celelalte stele fipte, ce înfrumșează firmamentul, și cari tóte graviteză spre centrul comun, din carele s'au format.

Acésta este prima periódă a creațiunei, la care 'i dicem *perióda stelelor fipte*.

II.

A dóua periódă a creațiunei se numesce *perióda planetelor*. Ca să o pricepem pe acésta, ajunge să întonăm, că ceea-ce a fost mai înainte chaosul, aceea substituim aici prin o stea fiptă, prin un *sóre*!

Sórele nostru a fost la început ocupând spațiu mult mai estins decît astăzi, ajungea până dincolo de orbita lui Neptun și rotia în giurul osiei sale cu celeritate nu așa de repede, ca și chaosul de mai înainte.

Temperatura-î enormă ținea încă tóte materiile în stare fluidă învăpăiată.

Ca și la formațiunea sorilor, astfel și aici spațiul estern, fiind mai puțin ferbinte ca materia solară, a înghițit din căldura stelei fipte o cantitate însemnată, prin ce érași s'au contras părțile din suprafață. Aceste devenind

mai dese, decî mai accesibile pentru puterea centrifugală, s'a aşezatî în préjma ecuatorului solarî, şi apoi în decursulî timpului acele globurî singuratice forţate de puterea centrifugală, s'a ruptî şi ele, s'a despărţitî de cătră sóre, păstrîndî însă şi dînesele însuşirile principalî ale Sórelui, ce le-a creatî. Aceste corpurî nouë sîntî *planetele*, carî s'a născutî din sóre sigurî în rîndulî depărtărei, în care se află. Anume s'a ruptî din sóre mai întîi *Neptunî*, după elî *Uranî*, apoi *Saturnî*, *Iupiterî*, *Asteroidî*, respective planeta din care acestia s'a formatî, după aceea *Marte*, *Pămîntulî*, *Venusî*, *Mercurî*, *Vulcanî* etc. pre carî, ce vorî mai fi, nu-i mai putemî distinge nici observa, din causă că sîntî prea micî, seî că sîntî orbiţî de intensitatea luminei solarî.

III.

Periôda a treia a formaţiunei se numesce *periôda lunilorî seî a trabanţilorî*, în care din singuraticele planete s'a formatî lunile, seî trabanţî, chiar precum s'a formatî planeţî din sóre, şi stelele fipe din chaosî.

După ce în decursulî acestorî trei periode materia a totî perdutî din căldura s'a, de sine se întlege că devenindî lunile corpurî tarî seî solide şi aprópe de punctulî îngheţărei, nu mai avemî nici o causă disponibilă ca să admitemî, că şi din lunî se forméză corpurî nouë, etc. ca mai înainte lunile din planeţî etc.

Cu formarea lunilorî aşa dară s'a încheiatî şirulî creaţiunei de corpurî cerescî — firesce că numai referitorî la sistema nóstră solară.

Celelalte corpurî cerescî, ce le mai aflămî obvenindî pre firmamentî, precum sîntî cometeî, meteorî, etc., aceste sîntî aşa dicîndî numai nisce formaţiuni postume, nisce esemplare sterpe, create din fărîmăturile forţelorî împrăşciate prin Universî.

IV.

În modulî acesta s'arî poté esprima pre scurtî facerea lumeî, întlegîndî sub lume pre tóte corpurile, ce se află în

universu. Dar după ce la Moise în cartea facerei se înțelege sub lume „*pământului*“ pre care locuim noi, este necesar să percurgem și fazele formațiunei sale, despre ce dóră mai pre scurtu ne-amu potea pronuncia așa :

„Întru începutu, la tótă întemplarea, pământulu nostru a fostu corpü fluidü învăpăiatü. Cumcă a fostu corpü fluidü, ne convingemü, decă privimü la forma sa de globü turtitü; ear cum-că a fostu învăpăiatü, ne spune coja sa cea solidă și vulcanii, cari documentéză foculü din internulü cöjei.

Massa acésta fluidă învăpăiată, adecă pământulu nostru primitivü, se afla și dënsulü în spatiulü înfinitü, care avea temperatură mai puținü intensivă decätü dënsulü, și se întorcea în giurulü osiei sale hotăritü mai repede ca astăđi, și era ținutü óreși cum în frëu de simburele centralü, de sórele din care s'a născutü. Părțile de pe suprafață perđëndü parte mare din căldura lorü primitivă, esmitândü-o adecă spatiulü mai recorosü, în carele se află, s'aü totü recitü, fără ca să-și fie primitü dela sórele celü june căldură nouă, de óre-ce atmosfera pământului era saturată desü, fórte desü cu aburü de apă, ce întru acestea evaporau din suprafața cea fluidă a pământului, și printrënșii nu potea străbate dela sóre nici lumină nici căldură. Prin rëcire părțile din suprafața s'aü condensatü și astfelü în decursulü timpului pre suprafața pământului s'a formatü o cojă solidă, basa solidă a suprafeții pământului nostru modernü. Din atmosfera cea ultra-bogată de aburü începură deja a cădé pre juna peliță a pământului ploi torențialii, cari cu părțicelele solide ale cöjei formară nenumërate combinațiunii chemice, stratulü celü mai de desubt, cunoscutü sub numirea de *stratulü stâncilorü cristalinice*.

Pre de altă parte căldura cea innădușitore a fluidului din läuntrulü pământului a produsü acolo mulțime de gazurü, și acestea prin espansiunea lorü înflară cöja pământului, carea apăsată fiindü din afară de pondulü apelorü de plöe, ear din josü de espansiune a trebuitü să se crepe pre multe locurü,

să formeze adecă înălțimi și afundimi, prin ce s'a pusă basă la formarea văilor și a înălțimilor de tóte categoriile.

După-ce prin ploile cele torențiali atmosfera nu era așa de saturată cu aburii de apă, era ořeși cum mai rară, — aș putut străbate printrénsa și câte-o rađă dela junele și decât astăđi multú mai valorosulú sóre de viață dătătorú. Acéstă căldură esternă destulú de intensivă și acéstă lumină palidă, ce se străcura prin atmosferă, provocară în cója pământului nóuă combinațiunii chimice, din cari se născură fericele cele gigantice, scoicele cele grandióse și pescii cei impunetőri, de cari astăđi nu se mai află, fără numai ca petrefacte sub numirea de *formațiunea cărbunilorú fossilí*.

Fiind-că în atmosfera pământului se mai află încă aburii de apă în abundență, și fiind-că rađele solarí poteau străbate din ce în ce mai cu succesú, prin ce eculibrulú aburilorú se conturba totú mai multú; de aici s'aú continuatú ploile torențiali și apele acestora aú înecatú fața pământului, acoperindú sub valurí tótă creațiunea de până acum. Avemú așa dară dóuě straturí în cója pământului: *stratulú cristallílorú și alú cărbunilorú fossilí*.

Din gazurile ce s'aú născutú acum din aceste dóuě straturí și din intensitatea căldurei și a luminei solarí ce ajungea pre pământú totú mai intensiv — căci atmosfera se totú limpedia, — resări viața nóuă, care produse plánte și animale de conținutú mai perfectú ca cele de mai înainte, dar nici de aceste astăđi nu mai aflămú, fără numai ca petrefacte, formándú stratulú alú treilea, ce se numesce *stratú de cretă*.

Acum se afla pre suprafața pământului în abundență *apă, carbonú, varú, căldură și lumină provenită din afară*. Crescéndú intensitatea luminei și a căldurei solarí, din mulțimea carbonului disponibilú și din cele-alalte elemente de pe pământú s'a formatú o nóuă vegetațiune, multú mai bogată ca cea de mai înainte, și de aici o clasă nóuă de animale, ce se nutriaú eminentemente cu plánte și în carea *mamutulú* a fostú regele creațiunei.

În laboratorul cosmic nu există pauză. După-ce viața organică a luat pe pământ dimensiuni foarte mari, căci vegetația și ajunsesse culmea, iar animalele așa zicându-se gemu de multe în ape, în aer și pe uscat; de aici lucrul natural decă procesul animalic și vegetal au dezvoltat pe pământ combinații nouă, acomodată să fie bază la un nou soi de organism. Ploi torrențiale, viore abia imaginabile, și potențata intensitate a razelor solare au produs nouă turbări în echilibrul aburilor din atmosferă, și de aici nouă ploi torrențiale s'au răvășat peste fața pământului și au inundat-o acoperindu și înecându sub valuri partea cea mai mare din creațiunile existente. Această perioadă a creației vorbește către noi numai în ton mut, din sînul pământului, unde formază stratul al patrulea de creație, ce se cuprinde peste tot sub numirea de *stratul formațiunilor terțiare*.

Suprafața pământului era acum foarte bogată în elemente producătoare. Încă în perioada penultimă se ivise ca atare oxigenul, carele cu carbogenul promovase atât de favoritor în perioada ultimă dezvoltarea vegetației și a animalelor, ce se nutria cu plante. Ajungându pământul în poziția să primască dela sora maximă de lumină și căldură, și fiindu pre pământu de îndemână totu ce se recerea pentru ivirea unui nou soi de creație; etă că în faptă se produce pe pământu un nou șir de ființe, de valoare mai alasă ca cele de mai înainte, în care prevalu *elefanții, rinocerii și cerbii*. În timpul acesta obvine și facerea omului celui de întâiu, adică într'unu timp, la care biblia 'i dăce cu dreptu cuvântu „*tim pu de paradis*“. Creațiile acestei perioade și-au aflat partea cea mai mare momentulu în valurile cele înfricoșate ale diluviului, ce s'a cauzat prin înecă necuilibratele forțe din atmosferă și prin nutațiunea osiei pământului și propășirea ecuinocțiilor. Stratul de pământu din această perioadă se numește *stratul diluvialu*.

În acestu strat diluvialu zăcea înmormentată cea mai bogată vegetație și cele mai dezvoltate creaturi animale,

până la om. Din disolvarea acestor ruine de creaturi s'a dezvoltat apoi elementele necesare, și mai fine, pentru înmulțirea ómenilor pre pământ. Atmosfera nu mai conținea atâția aburi, ca să verse pre pământ ape deplin înecătoare, dar totuși obveniau ploți torențiali, prin cari se cășunau esundări parțiali. De o parte acele esundări, ear de altă parte și alte elemente înfricoșate (vânturi, furtune, lupte contra reptiliilor, etc.) au forțat pre om la viața familiară, prin ce s'a pusă basa primordială a staturilor, despre cari mai departe apoi are să trateze istoria universală. — Diferitele esundări au produs pe fața pământului stratul cel din urmă, ce încă nu este perfect, și carele se numesce *stratul pământului aluvial*." (Va urma). T. Ceontea.

A SCI LIMBĂ MAI MULTE.

Sânt indiviđi, unii chiar geniali, însă nu posedă darul a învăța limbă mai multe. Cam de regulă la toți nu se învăța limba a două, fără detrimentul celei prime.

La aceste considerațiuni ne conduc unele fapte, multă remarcabile.

Începem cu Napoleon Bonaparte. Italian de origine, dar din pruncie a făcut studiele prin scóle franceze. S'ar presupune decă a știut bine limba francesă, și a învățat'o cu ușurință pentru asemenarea cu italiana. A fost însă din contră, adecă nici în anul 1796 nu vorbea corect limba francesă, precum ne mărturisesce Miot de Mélito. Pe atunci Napoleon era comandant suprem al trupelor, ce republica Franciei le trimisese în Italia. Mai târziu, ca împărat va fi vorbit corect, credem, că-și va fi dat trudă să învețe de dragul unei corone!

Împăratul Carol V. ținea tronul regesc din Spania. Mare era domnia Spaniolilor, în jurul globului pământesc, și sórele nu apunea întrênsa. Baumgarten, istoriograf al împăratului Carol V. ne spune că acesta, deși bărbat ge-

nială, nu a putut învăța limba spaniolă (castiliană) în butulă adresei, prin carea aristocrației spaniolă l'au rugat să le învețe limba. Ansă la această adresă a dat însuși împăratul, când a sciricit că de ce încunjură aristocrației spaniolă curtea densusului? și a căpătat răspunsul de sus, să le învețe limba. Acestă împărat, nici pentru premiul unui tron, nu a putut învăța o limbă.

Voltaire — în prefațiunea la Oedip — se plânge că din limba francesă 'i lipsesc doi ani, adecă timpul cât l'a petrecut dînsul în Anglia. Dacă mai târziu a supliniț, este pentru respălătirea ce a sperat și căpătat, înțelegem renumele, la care s'a avântat, în literatura francesă.

Archiducele Iosif, Maecenas ală culturei și ală literaturăi unguresc, palatin în Ungaria jumătate de secl, precum se scie, numai odată a încercat în dietă să vorbescă unguresce, dar nu a reeșit chiar după plac.

Dela singurateci trecem la masse. An, junii unguři din clase inteligente, făceau demonstrațiuni pe strade în capitală, când se debătea proiectul de lege militară, carele cerea dela oficeri cunoscerea limbei germane. Germana e dintre limbile de cultură universală, și cel puțin o limbă dintre acelea, caută să învețe fie-care aspirant la cultură. Aici li se oferia ocaziunea cu remunerațiuni și cu ușurințe; ușurința, că avéi să învețe numai câte-va decii de cuvinte din acea limbă germână ce se dice militară, și pentru atâta se capete patentă de oficer și plată, se vină tôte de a gata, astăzi în timpul pauperismului, remunerațiuni când alții nu găsesc aplicațiune și subsistință. Tôte îndar, junii unguři nu primia, și demonstra. Póte voră afirma unii că au fost demonstrațiuni politice; ceea-ce noi nu scim, nu credem, și nici nu ne ocupăm de politică, fără considerăm aici faptul ca un trecut, complet, conchis și istoric, prin urmare supus acum la esaminarea științifică, și numai din acesta facem aceea conclusiune că dênșii nu voiau să învețe limba a doua.

Casurile espuse până aici, cu indiviđi și cu masse, tóte au fostú influințate de óre-carí interese, favoritóre séú des-favoritóre, decí nu ne presentă unú resultatú — cum amú đice destulú de independentú pe terenulú empirismulú. Acum că în scólele nóstre poporane s'a întrodusú limba unгурescă, sântemú curioși a vedea, ce deslucirí ne va da tineretulú românú, relativú la problema de a învêța limba a dóua.

Dr. *Giorgiu Popa*.

BIBLIOGRAFIĂ.

Cincídecí de colinde, adunate de scolaríi dela scólele medíi române din Brașovú, sub conducerea dlú profesorú și conrectorú A. Bârseanú. Brașovú 1890.

„**Unirea**“ điarú bisericescú-politicú, apare odată pe sêptemână dela începutulú anulú curentú în Blașiú sub redacțiunea dlú Dr. *Vas. Hossu*, prețulú pe unú anú 6 fl.

„**Fóia Ilustrată**“ a începutú a apărea din 18 ale c. în Sibíiú sub redacțiunea dlú Dr. D. P. Barcianú, ese odată pe septemână, prețulú pe unú anú 6 fl.

„**Scóla română**“ după cum se anunță va reapărea sub redacțiunea proprietaruluiú eí, a dlú Vasilie Petri în Năsêudú, prețulú 4 fl. pe unú anú.

PARTEA OFICIALĂ.

Nr. 334/1890.

Procesú verbalú

alú comitetuluiú Asociațiuniiú transilvane pentru literatura română și cultura poporuluiú românú, luatú în ședința dela 27 Decembre n. 1890.

Președinte: G. Barițiú. Membrii presentí: Dr. I. Pușcariú, vice-preș., I. Hannia, Elia Măcellariu, I. V. Russu, Z. Boiú, Ioanú Crețu, G. Candrea, cassarú, Nicolaú Toganú, bibliotecarú.

Secretarú: Dr. I. Crișianú.

Nr. 165. D-lú Dr. P. Spanú, învêțatorú la șcóla civilă de fete a Asociațiunii, prin hârtia sa dto 4 Decemvrie a. c. cere, ca în vederea, că dênsuluiú 'i este imposibilú cu metoda sa a petrece

în o clasă continuu mai multă de o jumătate de oră, fără de a lucra în detrimentul dezvoltării psihice și cu deosebire fizice a elevilor, să i se permită această abatere.

Presidiul comitetului, socotind afacerea urgentă, a recercat cu datul 6 Decembrie a. c. pe direcțiunea școlară, ca, urmându întocma pre-criselor §-lui 3 lit. b) din regulamentul intern al școlii, să supravegheze, ca și până ce se va pronunța comitetul în afacere d-lu învățator Dr. P. Spanu să observe cu acurateță planul de învățământ, ținându orele prescrise întregi, și să nu fi permisă abaterea ce o reclamă, fiind tocma o abatere ca *acesta* în detrimentul invederat al elevilor. (Ex Nr. 304/1890).

— Comitetul, făcându a i se ceti per extensum coprinsul răspunsului presidial, întemeiat pe lege, pe regulamentul, cum și pe praxa cotidiană a celor mai buni învățatori din toate școlile femeesci de model dela națiunile cele mai înaintate în cultură, ia cu aprobare la cunoscință pașii întreprinși de presidiu în afacerea de sub întrebare și insistă și din partea sa, ca dlui învățator Dr. P. Spanu să *nu* i-se permită a se abate dela planul de învățământ.

Sibiiu, d. u. s.

George Barițiu m. p.,
președinte.

Dr. I. Crișianu m. p.,
secretar II.

Verificarea acestui proces verbal se încrede d-lor: Z. Boiu, I. Crețu, Gerasim Candrea.

S'a cetit și verificat. Sibiiu în 31 Decembre n. 1890.

Zacharia Boiu m. p.

Gherasim Candrea m. p.

Ioan Crețu m. p.

Nr. 335/1890.

Proces verbal

al comitetului Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român, luat în ședința dela 29 Decembre n. 1890.

Președinte: G. Barițiu. Membrii prezenți: Dr. Il. Pușcariu, vice-preș., I. Hannia, Nicanoru Frateșiu, controlor, I. Crețu, I. V. Russu, I. St. Șuluțu, Z. Boiu, I. G. Popă, I. Popescu, Elia Măcellariu, Gher. Candrea cassaru, Nicolau Toganu, bibliotecaru.

Secretar: Dr. I. Crișianu.

Nr. 166. Comisiunea exmisă din sinul comitetului în ședința dela 24 Septembrie a. c., urmându întocma însărcinării, ce i s'a

dată prin concludulă dto 28 Noemvrie a. c. Nr. prot. 145, presentă ună proiectă de concursă relativă la premiile, ce voră fi a se decerne în conformitate cu concludulă adunării generale a Asociațiunii din anulă acesta, (ședința II Nr. prot. 19 lit. h.) (Ex. Nr. 292/1890).

— Concursulă se stabilește în textulă alăturatū sub % la acestū procesū verbală.

În urmarea acestū concludū comitetulă va remunera și publicațiunile tipărite în „Transilvania“, cară, notificându-i-se și număi din partea redacțiunii, se voră găsi, că întrunescă condițiunile cuprinse în concludulă adunării generale a Asociațiunii din anulă acesta, (ședința II. Nr. prot. 19 lit. h).

Nr. 167. Se presentă raportulă direcțiunii dela școlă Asociațiunii de dto 22 Decemvrie a. c. Nr. 42, ca răspunsă la ordinulă acestū comitetū de sub Nr. 295/1890, prin care i s'au cerută unele delușiri cu privire la cursulă instrucțiunii. (Ex. Nr. 325/1890).

— Raportulă presentatū servește spre sciință.

Sibiiū, d. u. s.

George Barițiū m. p.
președinte.

Dr. I. Crișianū m. p.
secretarū II.

Verificarea acestū procesū verbală se încrede d-lorū:
Ioanū Hannia, E. Macellariū, Ios. St. Șuluțū.

S'a cetitū și verificatū. Sibiiū în 31 Decemvrie 1890.

Ioanū Hannia m. p.

I. St. Șuluțū m. p.

E. Macellariū m. p.

Nr. 292.

CONCURSŪ LITERARŪ.

În scopulă de a se executa concludulă adunării generale a Asociațiunei transilvane din anulă acesta, ca din suma de 1000 fl. v. a. votată pro 1890 și din suma de alți 1000 fl., votată pro 1891 să se premieze și tipărescă scrieri și broșură, întocmite anume pentru poporă, din agricultură, igienă etc., avându acelea a forma „Biblioteca poporală a Asociațiunii transilvane“, comitetulă Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului românū în ședința sa dela 28 Novembre a. c. a hotărîtū să escrie deocamdată, ca de începutū, concursă la trei premii pentru următoarele lucrări:

1. Ună premiu de 100 fl. v. a., pentru cea măi bună lucrare asupra următorului subiectū:

„Economia noastră după comasare.“

Lucrarea va trebui să cuprindă povește practice despre metotul: cum ară trebui întocmită economia noastră după comasare, ca să nu sufere poporul, și să fiă anume întocmită pentru popor. Manuserisul trebuie să cuprindă materia pentru cel puțin 4 côle de tipar în 8° garmond.

2. *Ună premiu de 100 fl. v. a.*, pentru cea mai bună lucrare asupra următoarei teme:

„*Higiena copilului dela nascere până la anul al 7-lea al etății*“.

Lucrarea va tracta despre tot ce privește nutrirea, îmbrăcăminte, curățenia, locuința, ocupațiunea, mișcarea și jocul copilului; ea va trebui să conțină apoi și profilaxa morburilor de copii și să fiă anume întocmită pentru popor. Manuserisul trebuie să cuprindă materia pentru cel puțin 4 côle de tipar în 8° garm.

3. *Ună premiu*, a cărui mărime se va hotări după numărul côlelor de tipar, computându-se côle de tipar în 8° garmond cu *12 fl. v. a.* pentru cea mai bună culegere de păsii, basme (povești) și datine poporale alese, și până acum nepublicate.

4. Afară de aceste premii a hotărît comitetul Asociațiunii transilvane să destineze suma de fl. 400—500 v. a. pentru a se premia din ea cele mai bune studii științifice asupra unor teme alese liber de autori din ramul istoric și epigrafic, și filologic, cu deosebire în ceea ce privește trecutul și prezentul poporului român și al pământului pe care locuim, și apoi din ramul științelor naturale, care se vor publica și s'au publicat dela adunarea generală din Făgăraș (1889) încôce prin mijlocirea organului Asociațiunii „Transilvania“.

Mărimea premiilor pentru studiile științifice se va fixa în vederea valorii lor științifice.

Terminul prezentării la concurs a manuserisurilor relative la premiile de sub Nr. 1, 2, 3, 4 va fi 30 Iunie 1891 st. n. Până la acest termin concurenții la unul din premiile scrise vor binevoi a trimite manuserisurile lor la presidiul Asociațiunii transilvane în Sibiu, strada Morii Nr. 8. Manuserisurile întrate mai târziu nu se vor lua în considerațiune.

Manuserisurile se vor prezenta anonime, și scrise de mână străină, purtându o devisă, care va fi reproducă într un plic sigilat, conținându numele concurentului.

Aceia dintre concurenți, cari reflectă la unul din premiile de sub Nr. 4 pe baza lucrărilor tipărite deja în organul Aso-

ciațiunii, voru binevoi a notifica aici lucrarea respectivă, fie directu, fie pe calea redacțiunii, premiile aceste se voru decerne și înainte de terminul fixatū maī susū.

Asociațiunea transilvană 'și rezervă dreptulū de proprietate asupra lucrărilorū premiate, precum și dreptulū de a tipări, fie în organulū seū, fie separatū de acela, lucrările ce voru fi premiate, îndatorindu-se a pune la dispozițiunea autorulū gratuitū 100 esemplare tipărite.

Din fie-care grupă se va conferi premiulū lucrării celei aflate maī bune, ear celelalte lucrări, carī se voru găsi vrednice de publicare, voru obțīne o mențiune onorabilă și se voru publica pe rēndū în organulū Asociațiunei.

Manuscrisele nepremiate și nementiōnate se voru remite autorilorū, fără a se publica numele lorū.

Censurarea lucrărilorū întrate la concursū comitetulū Asociațiunei transilvane o va efeptui în sensulū conclusulū adunării generale a Asociațiunei din anulū acesta (ședința II. Nr. 19 lit. h. 5).

Din ședința comitetulū Asociațiunei transilvane pentru literatura romāna și cultura poporulū romānū, ținutā în Sibiiū la 29 Decembre 1890.

G. Barițiu m. p.
președinte.

Dr. Ioanū Crișianū m. p.
secretarū II.

CONSEMNAREA

sumelorū colectate în favorulū școlēi civile de fete a „Asociațiunei transilvane“ prin dlū Parteniu Cosma.

F. Calemanū, econ. în Reghinū; D. Cristea, econ. în Ocna; Ioanū Sântū, econ. în Mēzō-Bodón; Iosifū Toteanū, econ. în Ocna; Davidū Onc, econ. în Mihaltū; Ana Fugaciū, económă în Mihaltū; Ana Vasiu, económă în Drimbarī; Ales. Conta, econ. în Bazea cāte 1 fl.; P. Colcea, econ. în Zaculū 50 cr.; Marianū Pascu, econ. în Hogarū; Nicolaū Jiga, econ. în Bretea; Span Barac, econ. în Alamorū: Sam. Bulea, econ. în Presaca; G. Mitea, econ. în Presaca; Teodorū Suciū, Iacobū Popū, economī în Kersed; Lud. Conta, econ. în Bazedū; Ioanū Nicula, econ. în Stupinī; Vasilică Dimbean, econ. în Silvas cāte 1 fl. Comanū Ciocanū, econ. în Sēcādare 50 cr.; George Macriș, econ. în Cornățelū; Carolina Sântpālēnū, económă în Haró; Scarlatū Șōpca, econ. în N.-Ág; Ioanū Cónia, economū în Kaltwasser; Anna Hilla, económă în Kaltwasser; Vasile Vladovicf, econ. în Kaltwasser; Demianū Macaveiū, econ. în M.-Kövesd; Iosifū Domoceanū, econ. în S.-Reghinū; Iustinū Dascālū, econ. în Mikalaka; Tóderū Popovicū, econ. în Szt.-Miklós cāte 1 fl.